© 1990, Svenska Bergteknikföreningen och författarna/Swedish Rock Engineering Association and authors

BERGRUM FOR NORGES RIKSARKIV - RIKSARKIVET, KRINGSJÅ, OSLO

Leif T. Andressen, avdelingsarkivar, Riksarkivet

Riksarkivbygningen og Riksarkivet

På dørstokken til Nordmarka, på Kringsjå i utkanten av Oslo, ligger den ruvende, men etter vår mening både vakre og godt terrengtilpassede Riksarkivbygningen. Den synlige delen av bygningskomplekset er oppført i betong og hvitmalt. Selv nå etter nærmere tolv års bruk og minimalt ytre vedlikehold er den pen å se på. (J.fr. fig. 1)

Riksarkivet i Norge flyttet i 1978 inn i disse lokalene. Vi er der fremdeles - og vil være der - i overskuelig framtid. Denne bygningen er den første som er bygd for arkivet selv. Tidligere hadde Riksarkivet husrom enten hos andre institusjoner - som i Stortinget fra 1866 til 1914 -, eller i bygninger som ble overtatt etter andre statsinstitusjoner - som Norges Banks gamle bygning fra 1914 til 1978. Mest kjent, og da særlig fra litteraturhistorien, er det sannsynligvis at Riksarkivet fra begynnelsen holdt til på Akershus festning. Det var der Henrik Wergeland - den første riksarkivar - pådro seg den lungebetennelsen som senere utviklet seg til tæring og la ham på sykeleie. Og allerede da var arkivlokalene overfylte.En kan dessuten trygt si at lokalen egnet seg hverken for mennesker eller papirer.

Riksarkivet er den sentrale institusjonen i Arkivverket i Norge som i tillegg består av sju statsarkiv. Riksarkivet har ansvaret for og tar vare på arkivene etter den statlige sentraladministrasjon. Det vil bl.a. si departementer og direktorater herunder Statistisk Sentralbyrå, Forsvarets overkommando, Høyesterett og Riksrevisjonen. I tillegg oppbevarer Riksarkivet materiale etter en rekke private arkivskapere.

Arkivene skal normalt avleveres til oss 25 år etter at de ble skapt i forvaltningen. For de fleste institusjonenes vedkommende ligger vi etter dette tidsskjemaet og vi har nå i hovedsak mottatt avleveringer fram til ca 1955 - 1960. De siste oversiktene viser at Riksarkivet nå har en arkivbestand på ca. 50 000 hyllemeter.

Byggesaken

Byggesaken til Riksarkivet viser at verden nok går framover, men at det ofte, kanskje altfor ofte, går så sakte. Allerede i 1853 ble det holdt en arkitektkonkurranse om nybygg for institusjonen, men planene ble skrinlagt. Nye planer kom stadig opp fra 1920-årene og framover, men først i midten av 1960-årene ble planene mer enn bare luftspeilinger. I 1965 ble Dagfinn Mannsåker riksarkivar og med ham som "motor" ble det fart i saken. Mannsåker foreslo selv den tomta hvor Riksarkivbygningen nå ligger og allerede i 1967 var det klart fra Oslo kommunes side med makeskifte og omregulering av arealet. I 1972 smalt første

© 1990, Svenska Bergteknikföreningen och författarna/Swedish Rock Engineering Association and authors

salve i fjellet. Via fire forskjellige entrepriser og en langvarig periode med anleggsstopp på grunn av manglende bevilgninger, var bygget så innflyttingsklart i 1978. Da var det blitt til et bygg som i tillegg til Riksarkivet rommer Statsarkivet i Oslo, Norsk Historisk Kjeldeskrift Institutt, Norsk Lokalhistorisk Institutt og Sekretariatet for fotoregistrering. Statsarkivet i Oslo har nå ca. 14 000 hyllemeter arkiv slik at det totalt i magasinene på Kringsjå befinner seg ca. 64 000 hyllemeter. Totalt vil det være plass til ca. 85 000 hyllemeter.

Hvorfor på Kringsjå og hvorfor magasiner i fjell ?

Disse to spørsmålene henger sammen og det er klart at plasseringen på Kringsjå ble valgt fordi man ønsket å ha magasiner i fjell. I årene etter krigen var det mye diskusjon, for ikke å si uenighet og tvil omkring denne løsningen, men det såkalte Arkivutvalget av 1958 skar igjennom og anbefalte å bygge magasin i fjell, først og fremst av sikkerhetsgrunner. I Riksarkivet oppbevares de sentrale kildene til vårt lands historie og det ville være en nasjonal kulturkatastrofe om disse skulle gå tapt, f.eks. i krig. Det var dette man hadde i hodet når man under 2. verdenskrig flyttet storparten av Riksarkivets arkiver fra lokalene i sentrum av Oslo til sølvgruvene på Kongsberg.

Og i fjell ble det bygget. Arkivmagasinene er i sin helhet sprengt inn i fjell, de har en fjelloverdekning på 15 - 25 meter og er i tillegg konstruert som atomsikkert tilfluktsrom for de ansatte i bygningen og gjester. Fjellarkivet er detonasjonssikret for å motstå 3 atmosfærers sideveis trykk. Det er også boret en egen dypvannsbrønn i fjellet under første magsinetasje slik at man er selvforsynt med drikkevann.

Konstruksjon og plassering

Riksarkivbygningen består av to deler, et administrasjonsbygg og et fjellmagasin. De to delene er forskjøvet i forhold til hverandre slik som fig. 2 viser, noe som innebærer at det fra heisesjakten som går ned mitt i administrasjonsbygget og inn til de enkelte magasinetasjene er en transportgang på ca. 20 meter.

Fjellarkivene er utført som to store haller, den lengste ca. 85 meter lang, begge med bredde 15,5 meter og høyde 4 etasjer. Fig. 3 og 4 viser hvordan hallene er plasser i forhold til hverandre. Samlet areal i fjellarkivene er 10 750 m2. Amatørmessig ville jeg beskrive konstruksjonen som følger: Først er det sprengt et stort rom i fjellet og deretter er det bygget et hus i dette rommet.

Hallene er prosjektert over en modul på 5,60 m. Alt er utført i plasstøpt betong glatt forskaling. Dekkene er ribbedekker på dobbeltdragere og dobbeltsøyler beregnet for en vekt på 1250 kg/m2. I dobbeltsøylene og dragerne ligger ventilasjonskanalene. Øverste etasje er søyleløs. Dekket over her er utført som en halvkonstruksjon, og er utvendig opprinnelig dekket med to lag papp. De utvendig støpte veggene er ubehandlet.

Det er utsprengt ca. 58 000 m3 masse til selve fjellarkivet. Fjelltypen er gneis. I tillegg kommer en adkomsttunnel på ca. 150 m. Anlegget av hele bygningskomplekset ble utført i fire entrepriser:

© 1990, Svenska Bergteknikföreningen och författarna/Swedish Rock Engineering Association and authors

1. entreprise.
Påhugg, spregning og sikring av tunnel: INGENIØR F.SELMER A/S

2. entreprise.
Spregning, sikring av haller, spregning av sjakt og tomter for administrasjonsbygg: INGENIØR F. SELMER A/S

3. entreprise.
Råbygg i fjell, adkomstvei med støttemur, inklusive ledningsføring: DIPL.ING. KAARE BACKER A/S

4. entreprise - hovedentreprise.
Ferdigstillelse av fjellmagasiner. Administrasjonsbygg og utenomhusarbeider: BERNTSEN & BOE A/S

Totalkostnadene for hele komplekset inklusive administrasjonsbygget var på NOK 76 700 000.

Krav til og erfaringer med arkivrom i fjell

Det har hele tiden vært et krav fra Riksarkivaren at det i fjellmagasinene skal være et jevnt romklima hele året med en temperatur på +20 grader Celsius og en relativ fuktighet på 50 %. Og dette er av hensyn til arkivsakene og ikke av hensyn til menneskene som arbeider der.

Disse kravene har i alle år blitt tilfredstilt på Kringsjå. For å greie det sirkuleres døgnet rundt en luftmengde på 40 000 m3/h. Dette tilsvarer en luftveksling pr. time. Luften behandles i et eget klimaagregat hvor 90 - 95 % omluft blandes med uteluft. All luft filtreres gjennom grovfilter og finfilter. Uteluften filtreres i tillegg gjennom spesielle SO2 filter.

Det er også anlegg både for avfukting og påfukting av luften, og begge disse funksjonene er viktig for å holde en jevn relativ fuktighet året rundt. Særlig i perioder med mye nedbør er avfuktingen viktig. Det kan nemlig ikke stikkes under en stol at fjellmagasinet på Kringsjå dessverre er sprengt i fjell hvor det er stedevis stor gjennomtrenging av vann. Bare en litt annen plassering hadde minimalisert dette problemet, og det sies fra kyndig hold at med den plasseringen fjellmagasinet har er det en meget god prestasjon å få det til å fungere så optimalt som arkiv som det faktisk gjør.

Det er da også i løpet av årene etter innflytting foretatt en del praktisk ting for å få dette til. Tekkingen av taket over 4. magasinetasje er forsterket og langs veggene er det på utsatte steder utvendig hengt presenninger av plast for å hindre direkte vannsprut. I tillegg er det et konstant innvendig overtrykk i fjellmagasinet. Et viktig poeng til i denne sammenhengen er at fjellanlegget er selvdrenerende. Som man kanskje har skjønt er vann og fuktighet det verste arkivmateriale kan utsettes for. I en eventuell krisesitusjon er derfor meget viktig å at man kan holde alle etasjene i fjellarkivet frie for innsig av vann uten å være avhengig av pumper.

© 1990, Svenska Bergteknikföreningen och författarna/Swedish Rock Engineering Association and authors

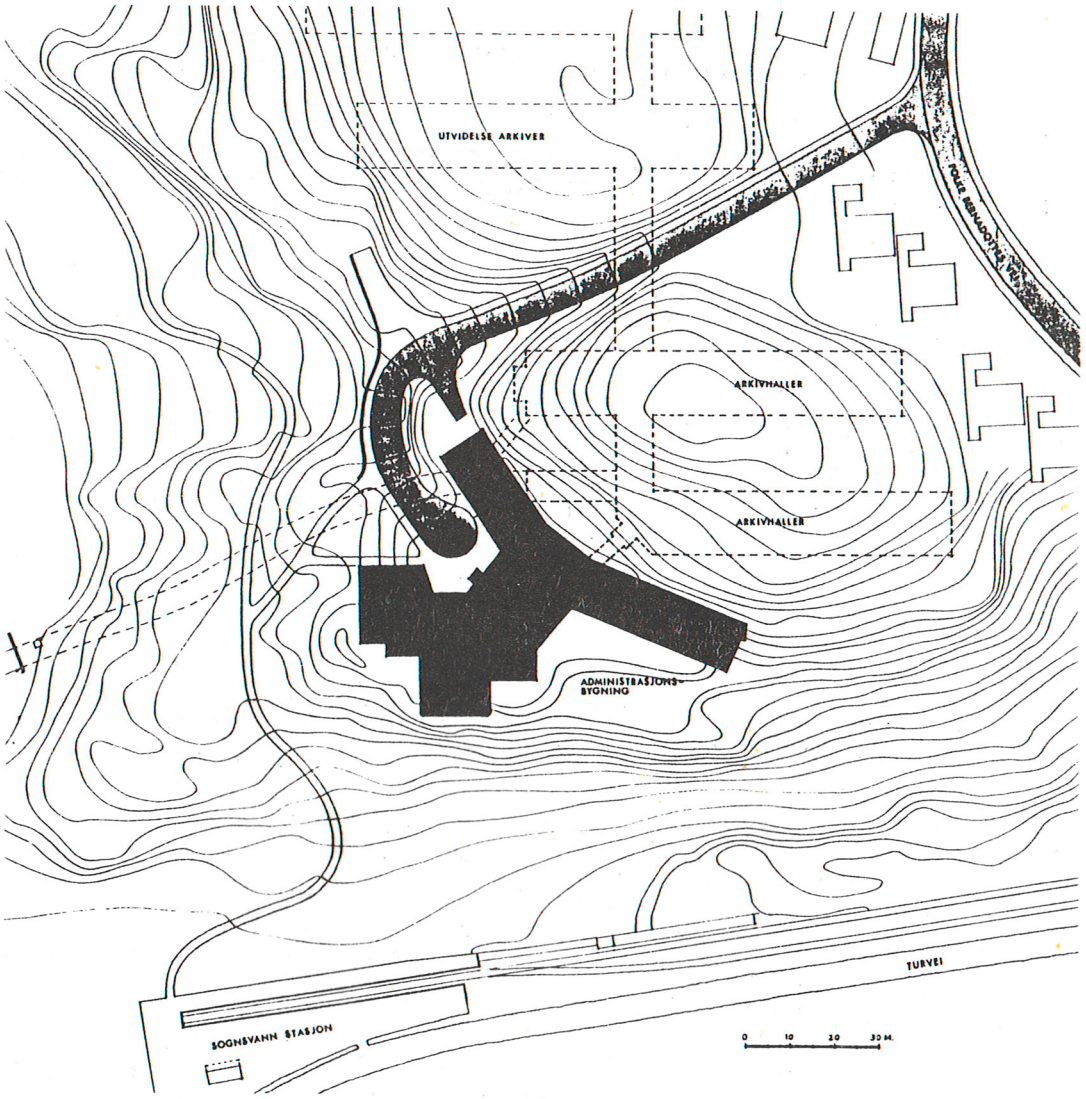

Fig. 1

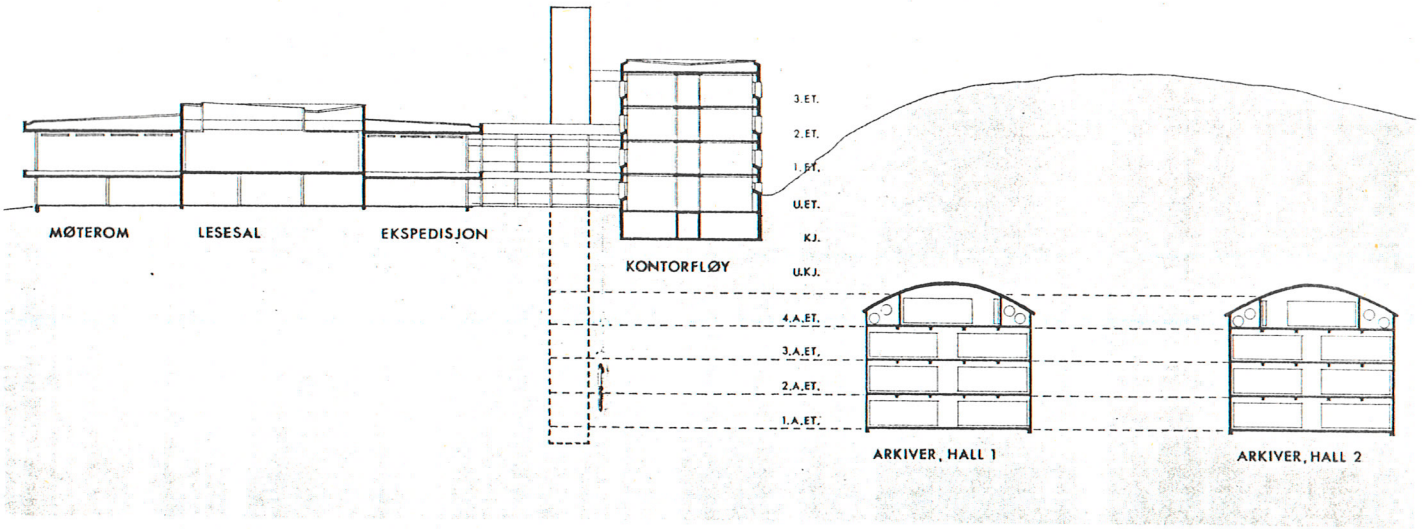

Fig. 2

© 1990, Svenska Bergteknikföreningen och författarna/Swedish Rock Engineering Association and authors

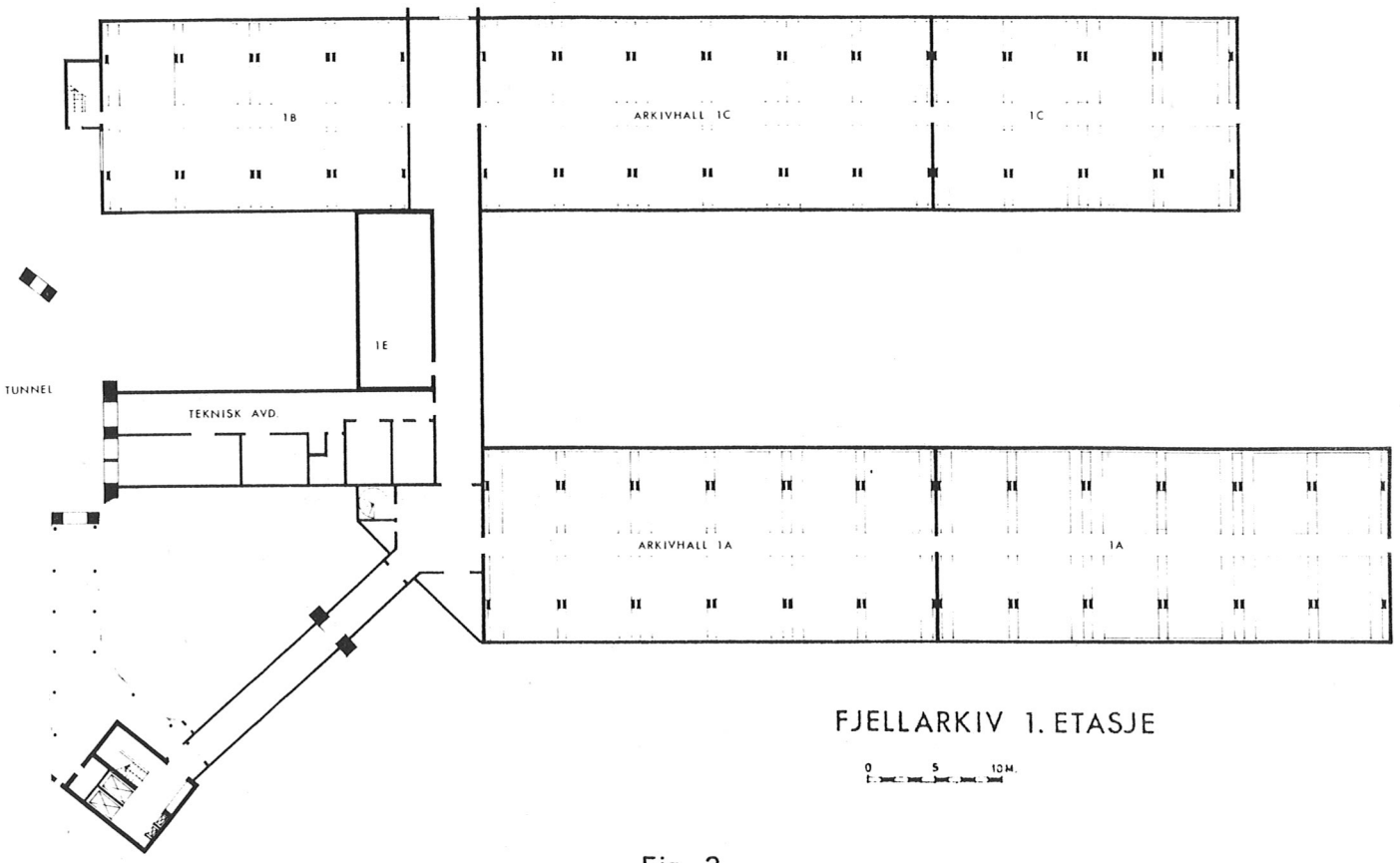

Fig. 3

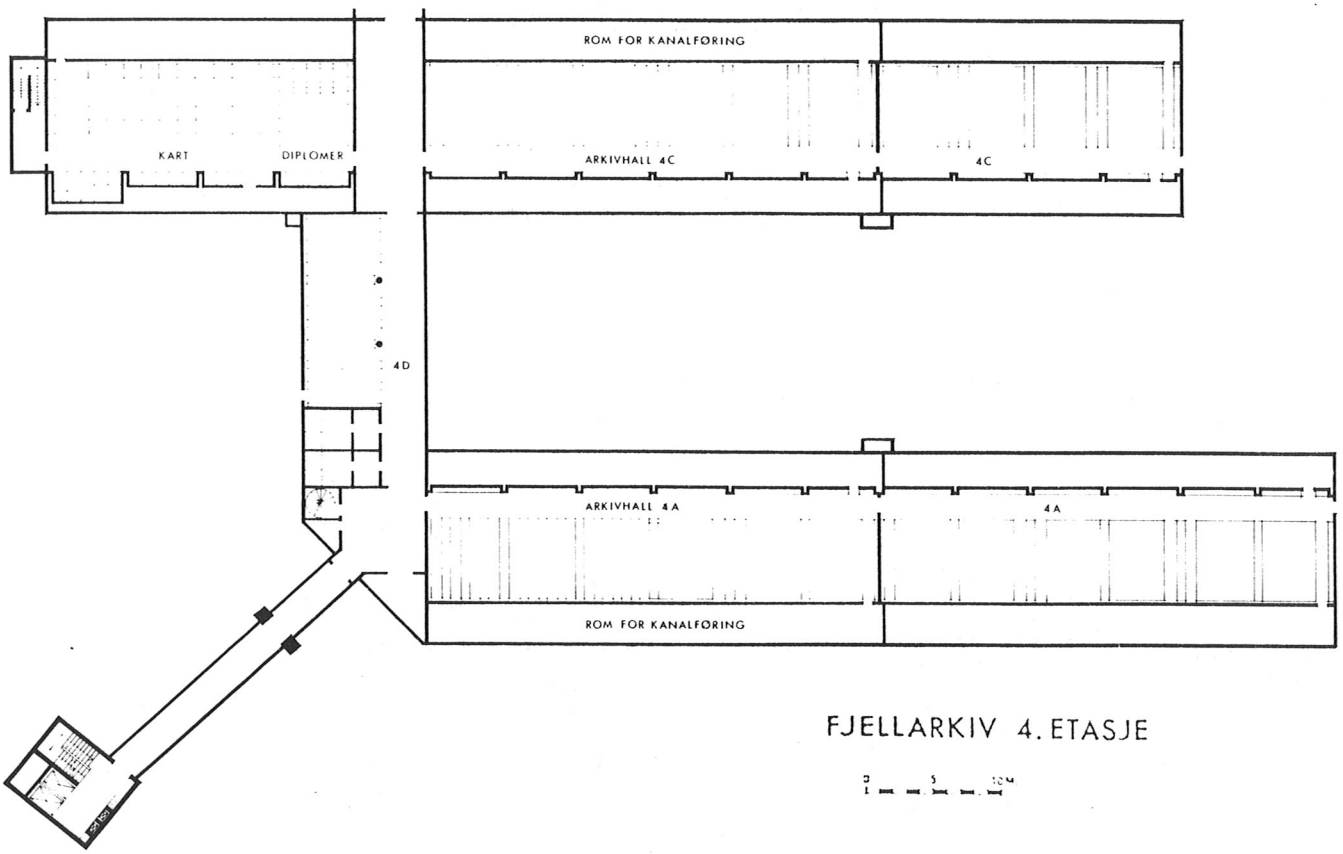

Fig. 4